

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Дурач Ольги Анатоліївни «Організаційно-правові засади діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

1. Загальна характеристика роботи

Дисертація О.А. Дурач присвячена комплексному дослідженню організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану. Воєнний стан, будучи надзвичайним правовим режимом, зумовлює вжиття необхідних заходів з підтримання цього правового режиму, що створює ситуації, яка суттєво трансформують механізми функціонування судової влади в державі. **Актуальність теми дисертаційної роботи** не викликає сумнівів, оскільки в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, яка триває з 2014 року, а особливо з часу початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, постало питання ефективного функціонування судової системи як гаранта верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в умовах та за обставин, що склалися. Зазначені фактори у своїй сукупності зумовили потребу в належному науковому осмисленні нових викликів, обґрунтуванні відповідних пропозицій та формуванні правових механізмів, здатних забезпечити належну організацію правосуддя в надзвичайних умовах. Конституція України прямо забороняє створення надзвичайних та особливих судів, у такому разі функціонування судової системи в умовах воєнного стану продовжується з урахуванням зазначених обставин, що зумовлюють зміни насамперед в організації їхньої роботи.

Авторка у своїй роботі звертає увагу та доводить тезис, що в умовах широкомасштабної збройної агресії питання організації, неперервності та ефективності здійснення правосуддя набувають критичного значення. Також у роботі акцентується увага і на наявності глибокого зв'язку проблематики з існуючими сучасними викликами судової системи - зміною територіальної підсудності, цифровізацією судів, загрозами безпеці працівників судової

влади, розглядом справ про міжнародні злочини, доцільністю формування військової юстиції тощо.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень

Авторка належним чином окреслила об'єкт та предмет дослідження в їхньому співвідношенні. При цьому дисертація має чітко окреслені мету та завдання дослідження. Мета дослідження - пошук та розкриття основних аспектів, проблемних питань, колізійних ситуацій організаційно-правового забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції під час воєнного стану, напрацювання шляхів їх вирішення, у тому числі за допомогою запропонованих змін до нормативно-правових актів, що стосуються зазначеного предмету дослідження, визначила низку завдань. Запропонований авторкою перелік завдань є логічним, взаємопов'язаним та взаємообумовленим, що у сукупності виконаних завдань дозволяє досягнути мети дослідження. Структура роботи логічна та відповідає змісту наукового дослідження.

Для досягнення мети дослідження та у відповідності до визначених у роботі завдань обрано відповідний комплекс методів. Зокрема, у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Обрані автором методи дозволили досягнути визначеної мети дослідження, детальний опис особливостей застосування методів щодо конкретних завдань дослідження, зумовлених метою, належним чином викладено у вступі роботи.

Емпіричною основою дослідження є дані судової практики та організації роботи судів, головним чином тих, які розташовані на прифронтових територіях, в умовах воєнного стану. Авторкою належним чином опрацьовано наукову літературу з проблематики дослідження, зважаючи на досить обмежено коло наукових джерел з безпосереднього предмету дослідження. Аналіз дисертації і публікацій свідчить, що в роботі

немає положень, які б могли бути трактовані як порушення академічної доброчесності.

Зазначене доводить високий науково-практичний рівень роботи, свідчить про глибину та зваженість наукових висновків, належну аргументацію авторкою тезисів, що захищаються.

3. Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків дослідження

Дисертація О.А. Дурач є комплексним дослідженням, яке з використанням наукових методів, здобутків сучасної правової науки, визначає організаційно-правові засади діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану. Зважаючи на доволі велику дискусійність вжиття терміну «суди загальної юрисдикції», оскільки він був вилучений із тексту Конституції України Законом № 1401-VIII від 02.06.2016 р., авторка належним чином аргументувала коректність його застосування у своїй роботі, що дозволило звузити предмет дослідження до тих судів, які безпосередньо забезпечують реалізацію більшості прав громадян, зокрема в умовах воєнного стану. Обраний підхід спрямований на наукову конкретизацію об'єкта дослідження, що значно підвищує його прикладну цінність.

Серед основних положень, що характеризують наукову новизну, та визначені у висновках дослідження, варто особливо виділити наступні.

1. Враховуючи, що судова влада є самостійною гілкою державної влади, яка реалізується не лише через юрисдикційну діяльність, а й через належне кадрове, ресурсне, технологічне та організаційне забезпечення судової системи в умовах воєнного стану, зростає функціональна значущість судів загальної юрисдикції, при цьому пріоритетними у їхній діяльності залишаються прозорість, оперативність та ефективність здійснення правосуддя.

2. Авторкою визначено та класифіковано організаційно-правові особливості діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану.

Зазначене призвело до необхідності нормативного закріплення нових понять «дистанційна організація роботи суду», «простій суду», «тимчасова зміна місцезнаходження суду» як інструментів забезпечення неперервності правосуддя, що знайшло належне відображення та відповідну аргументацію в роботі.

3. На основі порівняльного аналізу досвіду країн ЄС і НАТО у роботі запропоновано шляхи адаптації кращих практик організації роботи судів в умовах надзвичайних ситуацій до українських реалій. Okремо визначено, що неперервність доступу до правосуддя є міжнародним стандартом, який має бути дотриманий навіть в умовах війни. Цей стандарт зумовлює вжиття необхідних організаційних заходів для ефективної роботи.

4. З урахуванням визначеного предмету дослідження авторкою обґрунтовано доцільність створення військових судів у складі системи судів загальної юрисдикції з урахуванням міжнародного досвіду та національних потреб. Сформульовано триланкову модель військової юрисдикції та окреслено концептуальні засади і загальні організаційно-правові підходи до створення спеціалізованих судових органів для розгляду справ про міжнародні злочини на базі військових судів.

У дисертації містяться також інші висновки, рекомендації та пропозиції, що є корисними для правової науки, є доцільними для врахування у правотворчій роботі.

4. Оцінка змісту дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел і додатків. Структура роботи відповідає меті та завданням.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, зокрема з точки зору його актуальності, визначено зв'язок із пріоритетними напрямками наукових досліджень та відповідними науковими науково-дослідними роботами, окреслено мету та завдання дослідження, визначено предмет та об'єкт

дослідження, наведено та охарактеризовано обрані методи дослідження. Також визначено наукову новизну та практичне значення результатів дослідження, наведено відомості про публікації та апробацію матеріалів роботи.

Розділ I «Суди загальної юрисдикції в системі судоустрою України», що складається з двох підрозділів, присвячений дослідженню загальних положень щодо поняття, структури судів загальної юрисдикції в системі судоустрою України з акцентуванням уваги на доцільності вжиття відповідного терміну. Також у розділі висвітлено генезу дослідження організаційно-правових засад діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану.

Розділ II «Організаційно-правові проблеми діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено загальний характер особливих правових режимів та їх впливу на організацію діяльності судів загальної юрисдикції, особливості діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану, а також організаційно-правові проблеми, що виникають при розгляді справ про міжнародні злочини.

Розділ III визначає напрями удосконалення організації та діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану, наводячи при цьому порівняльну характеристику досвіду країн ЄС і НАТО з питань діяльності судів в умовах особливих правових режимів, а також висвітлюючи питання створення та організація діяльності військових судів в Україні в аспекті удосконалення роботи судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану, а також розвитку організаційно-правових засад діяльності системи судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану.

До кожного з розділів роботи наведено відповідні висновки. Також визначено загальні висновки до роботи. Дисертацію виконано українською мовою у науковому стилі з коректним вживанням відповідної термінології.

5. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Результати дослідження можуть бути використані в науково-дослідній роботі у сфері права, зокрема в контексті дослідження спеціальних та особливих правових режимів, організаційно-правових засад діяльності судової влади та створення і вдосконалення системи судів. У практичній діяльності результати дослідження можуть бути використані при підготовці змін до законодавства у сфері судоустрою, у діяльності Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації та судів; при розробці стандартів безпеки та цифровізації судів, для формування моделі військової юстиції в Україні.

Також результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, зокрема Національної школи суддів України.

Наявність актів впровадження та значної кількості публікацій підтверджує практичну значущість роботи.

5. Аналіз дискусійних положень та зауваження

Дисертація виконана на високому науковому рівні. Позитивно оцінюючи роботу, доцільним є висловлення наступних зауважень.

1. У питанні відновлення системи військової юстиції у тому числі щодо здійснення судочинства, доцільно було б, на нашу думку, більш детально змодельювати співвідношення відповідної компетенції «судів загальної юрисдикції» із компетенцією судів, що здійснюватимуть правосуддя у системі військової юстиції.

2. В контексті загальної цифровізації із врахуванням позитивних моментів, варто було також навести і класифікувати проблеми, що виникали у ході роботи з використанням засобів цифровізації в умовах воєнного стану, в першу чергу стосовно діяльності в умовах обмеженої функціональності державних інформаційних ресурсів, відповідних реєстрів, а також доступу до них. Вартим більш глибокого дослідження є і питання обмеження доступу до певної інформації та впливу умов воєнного стану на її характер.

3. Деякі положення моделі військових судів потребували б належної деталізації, зокрема стосовно статусу як суддів так і працівників апарату судів щодо їх належності до військовослужбовців, а також у частині кадрового забезпечення, процесуальних гарантій і взаємодії з органами військового управління, оскільки у роботі зазначені питання досліджувались дещо фрагментарною.

Зазначені зауваження не зменшують наукової цінності виконаного дослідження.

Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів у взаєминах із здобувачем та/або його науковим керівником.

6. Висновок рецензента

Дисертаційна робота Дурач Ольги Анатоліївни «Організаційно-правові засади діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним, самостійним, концептуально цілісним науковим дослідженням, що вирішує важливе наукове завдання — теоретичне обґрунтування та розроблення практичних пропозицій щодо удосконалення організації та діяльності судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану.

Дисертація відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка Дурач Ольга Анатоліївна заслуговує на присудження відповідного наукового ступеня за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

**Керівник наукового центру інформації і права
ДНУ ПБП НАПрН України
доктор юридичних наук, доцент**

Іван ДОРОНІН

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Помічник директора (по кадрам)
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
НАПрН України»

